

Az összeomlás előestéjén

1918. október 15-én a koronatanács bécsi ülésén Habsburg Károly kijelentette: új korszak kezdődik. Másnap kiadott kiáltványában elismerte a birodalom népeinek jogát a nemzeti államok szervezéséhez, megőrizve egyúttal a hűbéri Magyarország integritását... Vagyis: az erdélyi románok esetében hallani sem akar az önrendelkezésről...

1918. október 12-én Nagyváradon az Erdélyi Román Nemzeti Párt Végrehajtott Bizottsága megtartotta történelmi ülését, s pár nap múlva Al. Vaida képviselő a budapesti parlamentben felolvasta a függetlenségi nyilatkozatot, amely az erdélyi román nép önrendelkezési jogát követeli...

Tisza István gróf bejelentette az országgyűlésnek: Ausztria-Magyarország elvesztette a háborút...

A császár látván, hogy az osztrák trón elveszett a bécsi események miatt, Gödöllőn rendezkedik be ideiglenesen mint Magyarország királya. Itt keresi föl a Magyar Nemzeti Tanács azzal a kéréssel, hogy adja át a hatalmat. IV. Károly hallani sem akar erről, és kitessékeli a küldötteket... Kikiáltják Bukovina egyesülését Romániával. A monarchia népeit elkapta a forradalmi láz. A Szlovák Nemzeti Tanács bejelenti, hogy egyesült Csehországgal, míg a Horvát Nemzeti Tanácsot olyan katonai alakulatok támogatják, melyek biztosítani tudják az önrendelkezés megvalósítását...

Október végén a budapesti rendőrség belelő a Lánchídnál tüntető tömegbe, amely a budai várat ostromolja. Mindenütt halottak, sebesültek. „A király keze van benne!” — kiáltja a tömeg.

A Magyarországi Szociáldemokrata Párt román szekciójának Központi Bizottsága úgy dönt, hogy küldöttséget indít a magyar parlament román képviselőcsoporthoz, akik a Jägerhorn szállodában vannak elszállásolva. A cél a Román Nemzeti Tanács megalakítása. A gyűlésen Enea Grapini mérnök beszámol arról, hogy Horvátországban tartózkodott, amikor a horvátok kikiáltották a függetlenséget... Nézete szerint az osztrák—magyar hadsereg teljesen felbomlott.

(A szociáldemokrata párt román szekciója 1903-ban alakult, miután rendre elszaporodtak a román nyelvű pártsekcik. Szebeni és brassói munkások kérték, hogy román nyelven szóljanak hozzájuk, s legyen saját szocialista lapjuk is. A budapesti *Népszava* kezdi megjelentetni a birodalom népeinek nyelvén írt hetilapokat. Így jelent meg a *Glasul poporului* és az *Adevărul*. 1907 után, a romániai parasztfelkelés leverése után a bukaresti kormány kiutasította az idegen állam-pölgárságú munkásokat. Közülük sokan Budapestre költöztek, s valósággal megpezsdítették a román szekció üléseit... Igazi népi egyetem bontakozott ki... A szekciónak könyvtára is volt. A bukaresti *România Muncitoare* kör brosrúrákat küldött rendszeresen, az azonos nevű lappal együtt, amelyeket nagy érdeklődéssel olvastak a Budapesten dolgozó románok... Az első világháború kezdeti éveit megsztották az erőket, szétszórták a szocialista munkásmozgalom harcosait... Megszűnt az *Adevărul* is... Csak 1917 elején, a birodalom nyilvánvaló bukásának előestéjén rendezte sorait a román szekció is. Azok helyett, akiket elsodort a háború forgószele, új tagok jelentkeztek. Megerősödött a vidéki mozgalom. Az új központi bizottság fő gondja a háború minél gyorsabb befejezése és az Osztrák—Magyar Monarchia küszöbön álló, várható széthullása volt. Mihez kezd ilyen körülmények között az erdélyi román nép? Mi a teendője a szervezett munkásságnak? E kérdések azonnali válasza vártak.)

A szocialistákról azt állították, hogy alkalmatlanok a nemzeti felszabadításra, hogy csak a forradalomhoz értenek... Az események villámgyorsan követték egymást, nem volt idő vitákra és ítéletekre. Harcos álláspontra volt szükség... S hogyha a román szocialisták magyar, szerb, csehszlovák társaik tetteire figyeltek, kénytelenek voltak megállapítani, hogy a valóság a nemzetipártiak álláspontját igazolta. A Magyar Nemzeti Tanács mellett egymás után alakultak a különböző tanácsok: a Cseh Nemzeti Tanács, a Szlovák Nemzeti Tanács, a Rutén Nemzeti Tanács, a Horvát Nemzeti Tanács, a Szerb Nemzeti Tanács, majd az olaszok, németek stb. tanácsai.

Meg kellett állapítanunk — október utolsó napjai lehettek —, hogy mi, románok elmaradtunk az események mögött, ami a szerveződést illeti. Prágából és Zág-

rábból új nemzeti államok kikiáltásáról érkeztek hírek. Október végén ült össze Bécsben az Ideiglenes Nemzetgyűlés, hogy eldöntse az osztrák nép sorsát...

Elmentünk hát a Jägerhornba. A küldöttség Ion Fluieraşból, Ioan Mihuţból, Enea Grapini mérnökből és e sorok írójából állt. A nemzetipártiak közül dr. Alexandru Vaidát, dr. Ştefan Cicio-Popot, Vasile Goldiş professzort és dr. Teodor Mihalit találtuk ott.

— Együttműködést ajánlunk fel a Román Nemzeti Tanács megalakítása céljából — mutatott ránk Ioan Mihuţ.

— Milyen formában működhetnénk együtt? — kérdezte dr. Ştefan Cicio-Pop.

— A tanács tizenkét tagból, hat szocialistából és hat nemzetipártiból állana — válaszolta Ion Fluieraş.

A négy nemzetipárti képviselő egymásra nézett, majd a szomszédos szobába vonultak tanácskozássra. Mikor visszajöttek, Vasile Goldiş professzor bejelentette: — Elfogadjuk az együttműködést.

A Memorii (Buc., 1969) című kötetből.

VALERIU BRANIŞTE

Ne vezessen többé gyűlölet és bosszúvágy

Gondolni fogunk magunkra, utódainkra, jogainkra, szabadságunkra. Elmondjuk majd megingathatatlan akaratomkat, ahogyan az megacélozódott nehéz megpróbáltatások századain keresztül, világgá kiáltjuk, hogy vagyunk, és lenni akarunk. De nem csupán magunkra gondolunk. Nem esünk azoknak a bűnébe, akiknek az ígája alól most felszabadultunk. Ezekben a nagy napokban kötelességünk más nyelvű és hitű polgártársainkra is gondolni, azokra, akik ezentúl osztoznak velünk jóban és rosszban. Ezekben a pillanatokban kötelesség vagyunk megnyerni a teljes bizalmát e honfitársainknak, akik most félelemmel és döbbenet tekintenek ránk. Hivatásunk tettekkel bizonyítani előttük, hogy nincs okuk tartani tőlünk, mert szabadságunk számukra nem rabságot fog jelenteni, hanem a miénkkel egyazon szabadságot. Most kell bebizonyítanunk, hogy szabadságunk szavatolja az ő szabadságukat.

Igaz, hogy mi századokon át elnyomást szenvedtünk, és meg voltunk fosztva a saját élet szinte minden feltételétől, csak anyagnak voltunk jók, hogy óvjuk, erősítsük, hizzaljuk azokat, akik bennünket elnyomtak. De távol áll tőlünk a fogat fogért, szemet szemért gondolata. Ellenkezőleg, tettekkel fogjuk bizonyítani, mennyire alaptalan volt az a politikájuk, hogy tartottak a mi szabadságunktól, inkább lemondva sokszor saját szabadságukról, semhogy nekünk is juttassanak belőle.

A magyarok [uralkodó osztálya] kiszolgáltatták hazájukat az idegeneknek, rabbá téve magukat saját országukban, csak hogy ne kelljen testvériesen megosztani velünk a jogokat azon talpalatnyi földön, amelyen együtt élünk. Ez a szerencsétlen politikájuk, amelyet mi annyira megszenvedtünk, amely évszázadokra visszavetett bennünket fejlődésünkben, ma keservesen megbosszulja magát. Az idegenek kedvéért, akiknek alárendelték minden létérdekeiket, darabokra szaggatták az országot, amely ezer évig viselte a nevüket.

Mi nem fogjuk példájukat követni, hanem tanulni fogunk a példájukból, hogy maholnap ne ismétlődjék meg velünk is az ő katasztrófájuk. Tudjuk, milyen keserves az elnyomottak, sanyargatottak sorsa, de azt is látjuk, hogy a sanyargatás és elnyomás nem gyarapítja, hanem rombolja a birtokot. Tehát tetteinkben ne vezessen többé gyűlölet és bosszúvágy. Magunknak tartozunk azzal, hogy a feledés fátylát vessük a múltira, és akkor, amikor az új élet hív, magunkkal ragadjuk ebbe az új életbe más hitű és nyelvű honfitársainkat is, hogy velünk együtt élvezzék jogainkat, amelyek az ő jogaik is.

Mindazokért a múltbeli szenvedésekért, amelyekkel nehéz megpróbáltatásokban áldoztunk a fény és a szabadság eljöveteleért, nekünk a legnagyobb elégtétel az lesz, ha más nyelvű és hitű honfitársaink meggyőződnek arról, hogy nemzeti szabadságunk legfőbb biztosítója az ő szabadságuknak és természetes jogainak az eljövendő román demokráciában.

Részlet a La Alba Iulia (Gyulafehérvárott) című cikkből (Drapelul, 1918. május 26./június 8.) a Magazin istoric újraközlése — 1978. 9. — nyomán.